

RECENZE

Bohlander Michael. *Contact with Extraterrestrial Intelligence and Human Law: The Applicability of Rules of War and Human Rights*. Leiden: Koninklijke Brill, 2023, 267 s.

„Je statisticky velice nepravděpodobné, že by lidé byli jedinými inteligentními bytostmi, schopnými přepravy vesmírem. Současně je skutečností, že identitu a charakter bytostí náležejících cizím civilizacím se nedovíme dříve, než s nimi navážeme kontakt“ (s. 1). Tímto konstatováním je uvedena monografie Michaela Bohlandera nesoucí titul *Contact with Extraterrestrial Intelligence and Human Law: The Applicability of Rules of War and Human Rights* (v překladu *Kontakt s mimozemskou inteligencí a lidské právo: Aplikovatelnost pravidel války a lidských práv*).¹ Autor je profesorem práva na Univerzitě v Durhamu a právní aspekty setkání s mimozemskými civilizacemi jsou dlouhodobě předmětem jeho vědeckého zájmu. Jeho monografie, která představuje zatím vrchol jeho bádání v této oblasti, vyšla v prestižním nizozemském vydavatelství *Koninklijke Brill* v roce 2023.

Nedlouho po svém vydání se *Bohlanderova* monografie setkala s pozitivními recenzemi v několika zahraničních žurnálech (*Asian Journal of International Law*, *Limina*, *Principium*). Zájem o ni je nesporně vyvolán nejenom atraktivností tématu, které v tomto rozsahu nebylo doposud z právní perspektivy zpracováno,² ale také metodologickým přístupem autora ke zkoumané problematice. Již v úvodu totiž autor konstatuje, že pro případ kontaktu s mimozemskou civilizací je „jenom zbožným přáním spoléhat na altruismus cizích bytostí a na jejich vlídné úmysly“ (s. 3). Tento autorův předpoklad představuje myšlenkové východisko, na kterém je jeho monografie založena, a současně osu jeho výkladu. *Bohlanderova* monografie byla již vícekrát diskutována na veřejných fórech v zahraničí a stránky časopisu *Právník* dle mého názoru představují ideální platformu pro to, aby dílo mohlo být představeno i českému odbornému auditoriu.

Recenzovaná publikace posouvá dosavadní hranice poznání hned ve třech oblastech. Za prvé, rozpracování tématu nesporně představuje příspěvek do bádání v oblasti kosmického práva. To v současnosti zažívá svou renesanci zejména díky dynamickému procesu privatizace a komercializace činností v kosmu (tzv. *New Space Era*).³ Skutečností ovšem zůstává, že aktuální odborná literatura v oblasti kosmického práva se soustřeďuje zejména na otázky kosmického turismu, využívání kosmického prostoru nanosatelity, jakož i na otázky bezpečnosti provozu a veřejného zadávání. Otázka střetu s mimozemskou inteligencí je tak na periferii zájmu kosmického práva. Stejně tak ani literatura zabývající se prognózami budoucího vývoje práva (právní futurologie) doposud tématu nevěnovala pozornost.

¹ Recenzovaná publikace zatím nebyla vydána v české mutaci.

² Srov. GAMTKITSULASHVILI, K. – MANUKONDA, B. Book Review: *Contact with Extraterrestrial Intelligence and Human Law. The Applicability of Rules of War and Human Rights*. *Principium*. 2024, No. 45, s. 14 (výčet časopiseckých článků, věnujících se analyzovanému tématu, autoři podávají v pozn. 1).

³ Srov. BHAT, S. – UKEY, D. – VARIATH, A. (eds). *International Space Law in the New Space Era: Principles and Challenges*. Oxford: Oxford University Press, 2024; LYALL, F. – LARSEN, P. *Space Law. A Treatise*. 3rd edition. Milton Park: Routledge, 2024; JAHANKHANI, H. – KENDZIERSKYJ, S. – POURNOURI, S. – POZZA, M. (eds). *Space Law Principles and Sustainable Measures*, Vienna: Springer International, 2024.

Na tomto místě lze zmínit například ediční řadu *Law of the Future Series*, která je výsledkem spolupráce mezi *Samem Mullerem*, *Stavrosem Zouridisem* a *Larrym C. Backerem*. V letech 2011 až 2018 vydal Haagský institut pro inovace v právu (HiiL) a norské akademické vydavatelství Torkel Opsahl Academic EPublisher (TOAEP) v této ediční řadě celkem pět monografií, které analyzují různé scénáře budoucího vývoje práva. Ovšem ani jedna z nich se tématu, které otevírá *Michael Bohlander* v recenzované monografii, nevěnuje.⁴ Za třetí, *Bohlanderova* monografie vychází z premisy, že hrozící setkání lidstva s mimozemskou inteligencí bude mít hostilní povahu. Toto setkání tedy bude mít s největší pravděpodobností charakter katastrofy, daleko přesahující katastrofy, kterým lidstvo čelilo v uplynulých letech – tedy globální pandemii covid-19, válku na Ukrajině atd. Recenzovaná monografie je tedy současně také příspěvkem do současného diskursu o nově se etablujícím právu katastrof (*disaster law*).⁵

Téma recenzované monografie se může zdát smyšlené, příliš abstraktní, nereálné, a/ nebo pro právní analýzu naprosto nevhodné.⁶ Autor se touto potenciální výtkou vůči své výzkumné otázce zabývá ve druhé kapitole (*The Scientific SETI Environment*). Na tomto místě upozorňuje na skutečnost, že vzájemné porozumění mezi vědními a normativními disciplínami je doposud spíše limitované. Je to právě tato skutečnost, která představuje pro mnohé právníky a právní akademiky překážku pro přijetí nastíněného výzkumného tématu jako relevantního. Tento argument je autorem dále elaborován v šesté kapitole jeho monografie (srov. níže). V této souvislosti ovšem *Bohlander* poukazuje na skutečnost, že i mnoho jiných rizik je pravidelně odmítáno nebo relativizováno, ačkoli objektivně existují – např. klimatické změny. *Bohlander* v této souvislosti předkládá argumenty, proč je třeba setkání s mimozemskou civilizací pokládat za nejenom *pravděpodobné*, ale současně také vysoce *rizikové*. Tyto argumenty jsou za použití existujících poznatků ze společenských věd dále rozpracovány v kapitole třetí (*Social Science Aspects of SETI*). Na výklad ve druhé a ve třetí kapitole navazuje kapitola čtvrtá [*Science Fiction and (First) Contact Scenarios*], věnovaná potenciálním scénářům setkání s mimozemskými civilizacemi. *Bohlander* zde podrobuje kritice scénáře, které jsou dlouhodobě prezentovány ve sci-fi literatuře a upozorňuje na to, že existující představy o budoucím setkání s mimozemskou civilizací jsou buď naivní, nebo nereálné. Autor touto analýzou zdůrazňuje nepřipravenost lidstva na toto setkání, která je znepokojující zejména s ohledem na jeho vysokou rizikovost.

Pátá kapitola (*Hostile Contact and Current International and Domestic Law*) je věnována aplikovatelnosti existujícího systému pravidel (práva) na případ kontaktu lidstva s mimozemskou civilizací. *Bohlander* zde vychází z premisy absence jakékoliv explicitní normativní úpravy (s. 63), která by takový kontakt upravovala. Autor v této souvislosti detailně analyzuje potenciální použitelnost mezinárodního humanitárního práva. V této souvislosti si klade otázku, do jaké míry by na případné setkání s mimozemskou civilizací byly aplikovatelné koncepty genocidy, zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a zločinu

⁴ Srov. LING, Y. The Future of Space Law. In: MULLER, S. – ZOURIDIS, S. – FRISHMAN, M. – KISTEMAKER, L. (eds). The Law of the Future and the Future of Law. Oslo: Torkel Opsahl Academic EPublisher, 2011, s. 551–554 (autor se zde sice relativně detailně věnuje různým prognózám dalšího vývoje kosmického práva, variantu setkání s mimozemskou inteligencí ovšem nezmiňuje). Srov. také HALUNKO, V. Space Law: the Present and the Future. *Advanced Space Law*. 2019, Vol. 3, No. 1, s. 30–47.

⁵ Srov. CEDERVALL LAUTA, C. *Disaster Law*, London: Routledge, 2014, s. 14–16.

⁶ Nelze nepřipomenout, že identické výtky byly svého času vznášeny i vůči průkopnické monografii *Das Welt-Raum Recht*, vydané Vladimírem Mandlem v roce 1932.

agrese (s. 110–132). *Bohlander* se v této souvislosti věnuje také aplikovatelnosti konceptu preventivní války na případ nepřátelského kontaktu s mimozemskou civilizací. Na tomto místě je zapotřebí ocenit, že autor při své analýze nesleduje výlučně unilaterální perspektivu lidstva. Klade si také otázku (s. 134–136), které determinanty budou potenciálně rozhodující pro vzájemnou akceptaci základních pravidel a morálních hodnot mezi lidstvem na straně jedné a mimozemskou civilizací na straně druhé. Autor si současně klade otázku (s. 137), kterých základních právních hodnot by bylo přípustné se vzdát v situaci, kdy by lidstvu hrozilo zničení, okupace, nebo zotročení mimozemskou civilizací.

Ve vztahu k páté kapitole lze uvést jednu kritickou poznámku. Východiskem *Bohlanderova* díla je premisa, že kontakt s mimozemskou civilizací bude mít hostilní povahu. Současně *Bohlander* konstatuje, že riziko tohoto kontaktu je sice dlouhodobě známe, ovšem je exekutivami států, stejně jako psaným právem v zásadě ignorováno. V této souvislosti ovšem zůstává otázkou, proč autor v rámci své analýzy nediskutoval koncept černých labutí (katastrofických událostí, které nemohou být předvídaný) a dračích králů (katastrofických událostí, které naopak předvídaný být mohou). V právní literatuře byla přitom vzájemnému vztahu mezi právem na straně jedné a černým labutím a dračím králem na straně druhé již věnována dosti široká pozornost.⁷ *Bohlanderova* monografie představuje další krok ke zkoumání této problematiky, sama ovšem výše nastíněný akademický diskurs nereflektuje.

V šesté kapitole (*Preparing for Hostile Contact*) se *Bohlander* věnuje připravenosti lidstva na nepřátelský kontakt s mimozemskou civilizací. Autor ve své analýze vychází z premisy, že klíčovým prostorem tohoto kontaktu bude vesmír. V této souvislosti konstatuje, že zatímco řada států již disponuje vlastními strategickými plány pro jeho využívání, scénář kontaktu s mimozemskou civilizací v nich v zásadě tematizován není. Jako hlavní zdroj rizika tyto strategické plány doposud identifikují jiné státy na naší planetě, teroristické skupiny, nebo přírodní katastrofy. Tento přístup v současnosti aplikují ve svých strategických dokumentech také Evropská unie a Evropská vesmírná agentura. Nastíněný strategický přístup je reflektován i v normativních instrumentech mezinárodního a vnitrostátního práva, které potenciální kontakt s nepřátelskou mimozemskou civilizací nereflektují.

Scénář kontaktu s nepřátelskou mimozemskou civilizací je tedy nejenom v právním, ale také v koncepčním a strategickém *limbu*. Tento nezáměr o problematiku kontaktu s nepřátelskou mimozemskou civilizací je široce sdílen i v současném diskursu kosmického práva. Zde jsou osou stávajícího diskursu zejména závazky plynoucí z mezinárodních úmluv přijatých v oblasti mírového využívání kosmu. Konkrétně se jedná o zákaz umísťovat na oběžnou dráhu kolem Země objekty nesoucí jaderné zbraně nebo jakékoli jiné druhy zbraní hromadného ničení, zavádět tyto zbraně na nebeská tělesa a rozmísťovat tyto zbraně jakýmkoli jiným způsobem v kosmickém prostoru⁸ a o zákaz zřizování vojenských základů, zkoušek zbraní a vojenských manévrů.⁹

Bohlander si v návaznosti na výše uvedené klade otázku, zda by pragmatictější přístupem nebylo opustit snahy o demilitarizaci vesmíru, a přikročit naopak k jeho vyzbrojení tak, aby lidstvo bylo na setkání s nepřátelskou mimozemskou civilizací připraveno

⁷ Srov. např. D'AQUINO, P. The Black Swan Shadow Over Contracts. *Rivista di biodiritto*. 2020, special issue 1, s. 301–308. Srov. také SAKAEVA, M. "Black Swan" and other rules of everyday legality. *Laboratorium*. 2019, Vol. 11, No. 1, s. 31–56.

⁸ Srov. Smlouva o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles, čl. IV. alinea 1.

⁹ Ibidem, čl. IV. alinea 2.

(s. 158–159). Lze ovšem poznamenat, že tato myšlenka není autorem detailněji rozvinuta ve formě návrhu, jak tento záměr preventivní militarizace vesmíru právně a institucionálně realizovat. Klade se otázka, zda by měla být tato militarizace kosmu agendou jednotlivých států, nebo by měla být svěřena mezinárodním obranným organizacím, jakou je např. NATO. V souvislosti se současnými ambicemi Evropské unie v kosmu se také klade otázka, jaký by měl nastíněný záměr místo v unijní obranné politice.

Sedmá kapitola (*Legal Prologomena of Peaceful Relationship with ETI*) je věnována otázce, na jakých základech by mohly stát budoucí právní vztahy s mimozemskou civilizací. V centru Bohlanderovy pozornosti stojí – jak to nakonec avizuje i podtitul celé monografie – aplikovatelnost základních lidských práv ve vztazích mezi lidskými bytostmi a bytostmi náležejícími k mimozemské civilizaci. Bohlander se v této souvislosti věnuje konceptu právní subjektivity jako předpokladu pro přiřazení jakýchkoliv práv jednotlivci. Pozornost je dále věnována zejména otázce rovnosti v právech, zákazu krutého a nelidského zacházení, zákazu mučení a otroctví, práva volného pohybu, náboženské svobody a práva na spravedlivý proces (s. 174–185). Sám autor ovšem v této kapitole přiznává, že jeho závěry budou s největší pravděpodobností revidovány poté, co k reálnému kontaktu s mimozemskou civilizací dojde. Sedmá kapitola je cenným přínosem do diskursu o extraterestriální aplikovatelnosti konceptu lidských práv,¹⁰ který se až doposud zaměřoval téměř výlučně na otázku aplikovatelnosti ve vztahu k lidským koloniím na přirozených (planety, měsíce) nebo umělých (např. vesmírná stanice) kosmických tělesech. Bohlander tento diskurs posouvá kvalitativně opět o krok dál do oblasti, která doposud představovala skutečnou *terru incognitu* právní vědy.

I ve vztahu k sedmé kapitole lze uvést kritickou poznámku. Autor zde správně identifikuje mezeru v strategických plánech států ve vztahu k mimozemské inteligenci. Skutečností ovšem je, že v uplynulém desetiletí rostl význam soukromého sektoru v oblasti výzkumu a využívání kosmu. Autor se problematice z perspektivy soukromého sektoru ve své monografii téměř nevěnuje. V případě kontaktu lidstva s mimozemskou inteligencí je přitom pravděpodobné, že dojde také ke kontaktům mezi mimozemskou inteligencí a velkými korporacemi, podnikajícími v oblasti komerčního využívání kosmu (např. *SpaceX*, *Blue Origin*, *Virgin Galactic*). V této souvislosti by stálo za zamyšlení, v jakém právním režimu budou s mimozemskou inteligencí jednat tyto korporace a jaké budou důsledky tohoto jednání.

Lze konstatovat, že Michael Bohlander napsal dílo, které svým zaměřením a hloubkou zpracování nemá v existující literatuře paralelu. Jeho monografie má proto potenciál stát se pro další dekádu referenčním dílem pro všechny, kdo se budou touto tematikou zabývat. Jedná se o dílo *fascinující* svým obsahem a způsobem zpracování. Současně nelze nevidět, že se jedná o dílo svým obsahem *znepokojující*. Faktem totiž zůstává, že lidstvo je na setkání s mimozemskou inteligencí nejenom právně, ale také materiálně, politicky a vojensky naprosto *nepřipraveno*.

Jakub Handrlíka*

¹⁰ Srov. FREELAND, S. – IRELAND-PIPER, D. Space Law, Human Rights and Corporate Accountability. *UCLA Journal of International Law and Foreign Affairs*. 2022, Vol. 26, No. 1, s. 2–33.

* Prof. JUDr. Jakub Handrlíka, DSc., Právnická fakulta Univerzity Karlovy. E-mail: jakub.handrlicka@prf.cuni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2274-0221>.